

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

Мирослава Дякович

СІМЕЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Харків
«ЕКУС»
2022

УДК 347.6(075.8)
Д99

Рецензенти:

Дзера О. В. – член-кореспондент НАПрН України, доктор юридичних наук, професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Косак В. М. – доктор юридичних наук, професор Львівського національного університету імені Івана Франка

Дякович М. М.

Д99 Сімейне право України : навч. посіб. / М. М. Дякович. – Харків : ЕКУС, 2022. – 416 с.

ISBN 978-617-7934-21-8

На основі чинного законодавства, зокрема Сімейного кодексу України, з урахуванням внесених до нього змін і доповнень, судової практики, наукових досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних учених у галузі сімейного права, розкриваються поняття та принципи сімейного права, зміст і структура сімейних правовідносин, розглядаються форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, діяльність органів опіки та піклування.

Особлива увага зосереджена на правовому регулюванні інституту шлюбу, шлюбного договору, дослідженні правового режиму майна подружжя, усиновлення дітей, правовідносин між батьками та дітьми щодо аліментних обов'язків.

Для студентів, аспірантів, викладачів юридичних вузів та факультетів, практикуючих юристів, а також для всіх, кого цікавлять питання сімейного права.

УДК 347.6(075.8)

Всі права застережені. Жодна частина даного видання не може бути відтворена будь-яким способом та у будь-якій формі без письмового дозволу власника інтелектуальних прав.

ISBN 978-617-7934-21-8

© Дякович М. М., 2022

© Вид-во «ЕКУС», 2022

ЗМІСТ

Слово до читача.....	6
Вживані в посібнику скорочення.....	8

Розділ 1.

Поняття, предмет, метод і принципи сімейного права України	10
§ 1. Поняття сімейного права та сім'ї.....	12
§ 2. Предмет сімейного права	26
§ 3. Метод сімейного права	28
§ 4. Принципи сімейного права	30
§ 5. Юридичні факти в сімейному праві	34
§ 6. Строки в сімейному праві. Позовна давність	37
§ 7. Здійснення сімейних прав та виконання сімейних обов'язків. Захист сімейних прав та інтересів	40

Розділ 2.

Система і джерела сімейного права України	43
§ 1. Поняття і види джерел сімейного права	44
§ 2. Співвідношення сімейного і цивільного права та інших галузей права	50
§ 3. Договір як джерело правового регулювання сімейних правовідносин. Аналогія закону та аналогія права.....	52
§ 4. Звичай у сімейному праві.....	55
§ 5. Соціальні регулятори сімейних правовідносин	57

Розділ 3.

Шлюб. Недійсність шлюбу	60
§ 1. Поняття шлюбу.....	62
§ 2. Фактичні шлюбні відносини (конкубінат).....	65
§ 3. Право на шлюб. Умови укладення шлюбу.....	72
§ 4. Державна реєстрація шлюбу, її правове значення	77
§ 5. Правова природа недійсності шлюбу	88
§ 6. Підстави недійсності шлюбу.....	91
§ 7. Порядок визнання шлюбу недійсним та анулювання актового запису про шлюб.....	97
§ 8. Правові наслідки недійсності шлюбу.....	99

Розділ 4.

Припинення шлюбу. Інститут окремого проживання подружжя	103
§ 1. Поняття та підстави припинення шлюбу.....	104

§ 2. Припинення шлюбу в органах державної реєстрації актів цивільного стану.....	108
§ 3. Припинення шлюбу в судовому порядку.....	112
§ 4. Поновлення шлюбу після його розірвання.....	116
§ 5. Правові наслідки припинення шлюбу.....	118
§ 6. Інститут окремого проживання подружжя (сепарація)	119

Розділ 5.

Правовідносини подружжя.....	125
§ 1. Особисті немайнові права й обов'язки подружжя.....	126
§ 2. Правовий режим майна подружжя	134
§ 3. Шлюбний договір: форма, зміст, зміна та розірвання	168

Розділ 6.

Правовідносини батьків і дітей.....	201
§ 1. Підстави виникнення правовідносин між батьками і дітьми	202
§ 2. Визначення походження дітей	205
§ 3. Особисті немайнові та майнові права й обов'язки батьків та дітей.....	220
§ 4. Позбавлення батьківських прав	247
§ 5. Обмеження батьківських прав (відібрання дитини від батьків без позбавлення їх батьківських прав).....	251

Розділ 7.

Аліментні обов'язки	255
§ 1. Поняття та особливості аліментних обов'язків	256
§ 2. Аліментні обов'язки подружжя і колишнього подружжя.....	261
§ 3. Аліментні обов'язки батьків і дітей	270
§ 4. Аліментні обов'язки інших членів сім'ї	281
§ 5. Договір про надання утримання (аліменти)	285

Розділ 8.

Форми влаштування дітей-сиріт та дітей, які позбавлені батьківського піклування	290
§ 1. Виявлення та влаштування дітей-сиріт та дітей, які позбавлені батьківського піклування.....	292
§ 2. Усиновлення.....	295
§ 3. Опіка та піклування над дітьми	323
§ 4. Патронат.....	333

§ 5. Прийомна сім'я.....	341
§ 6. Дитячий будинок сімейного типу	344

Розділ 9.

Застосування сімейного законодавства до сімейних відносин

з участю іноземних громадян та осіб без громадянства	349
§ 1. Правове регулювання шлюбних відносин з іноземним елементом	351
§ 2. Правове регулювання відносин між батьками і дітьми та іншими членами сім'ї з участю іноземців та осіб без громадянства	355
§ 3. Правове регулювання усиновлення при наявності іноземного елемента.....	357

ДОДАТКИ .....

Постанова Пленуму Верховного Суду України від 21 грудня 2007 р. № 11 «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя».....	360
Постанова Пленуму Верховного Суду України від 15 травня 2006 р. № 3 «Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів»	373
Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 березня 2007 р. № 3 «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав»	383

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....

ПРО АВТОРА.....

Слово до читача

Які б дискусії не велися серед наукової спільноти щодо місця сімейного права у галузевій приналежності, хотілося б звернути увагу на те, що правовідносини, які виникають повсякденно між подружжям, між батьками та дітьми, усиновлювачами та усиновленими та іншими членами сім'ї, залишаються актуальними як ніколи.

Не потрібно наголошувати на тому, яке велике значення у житті кожної людини, суспільства і держави має сім'я.

Важко погодитись зі скептичними поглядами прихильників штучного інтелекту, технології блокчейн, які вважають, що сім'я як явище на сьогодні зникає, оскільки молоді люди не хочуть обтяжувати себе обов'язками подружжя, батьків і, тим паче, матеріальними залежностями і т. ін.

Навпаки, сім'я – це найбільше для кожного з нас джерело любові, поваги, відданості та підтримки. У сім'ї зароджуються основи моралі, духовності та терпимості. Здорова та міцна сім'я – це стабільність і розквіт будь-якого суспільства.

Сім'я також відіграє важливу стабілізуючу роль у житті соціуму. Це і відновлення людини як члена суспільства.

Ідеологія пріоритету сім'ї, її безумовна цінність для життя і розвитку людини і суспільства закріплена у численних нормативних актах. Захист та зміцнення інституту сім'ї відображаються у прийнятих державою програмах щодо національної сімейної політики.

Підготовка та видання навчального посібника «Сімейне право України» вказує, що інтерес до проблем сімейного права не послаблюється, а навпаки, з кожним роком набуває все нового змісту.

Це однозначно обумовлено і тим, що сімейне законодавство удосконалюється, а також зростає і увага та інтерес держави до питань сім'ї, материнства, дитинства, усиновлення, влаштування дітей-сиріт, дітей, які позбавлені батьківського піклування, в сім'ї.

Вивчення та дослідження сімейного права ґрунтується на досвіді України, а також міжнародному законодавстві іноземних держав, судовій практиці.

Навчальний посібник, який пропонується, створений відповідно до структури Сімейного кодексу України. Однак структура навчального посібника оптимізована щодо особистих немайнових та майнових прав між окремими групами суб'єктів сімейних правовідносин з урахуванням вже внесених змін та доповнень до Сімейного кодексу України, а також нормативних актів, які прийняті на його розвиток.

Читачам запропоновано аналіз судових справ та правових позицій Верховного Суду, що підкріплює теоретичні висновки.

Книга розрахована на студентів, аспірантів, викладачів юридичних вишів та факультетів, а також буде корисною для працівників суду, нотаріату, адвокатури, органів державної реєстрації актів цивільного стану та органів опіки та піклування.

Автор висловлює щире подяку за співпрацю доктору юридичних наук, професору В. М. Коссаку, доктору юридичних наук, професору О. В. Дзері та моему аспіранту А. А. Кушніру.

З повагою, автор

Мирослава Дякович